

RESMİ LİSELERDE ÇALIŞAN ÖĞRETMENLERİN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ*

Nurhayat ÇELEBİ**

Baran UĞURLU***

Öz

Bu araştırmanın amacı, öğretmenlerin kişilik özelliklerinin bazı demografik değişkenlerle olan ilişki ve farklılıklarını ortaya koymaktır. Araştırma betimsel tarama modelinde yapılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, İstanbul'un Ataşehir, Beşiktaş, Güngören ve Ümraniye ilçelerindeki 22 resmi lisede görev yapan 407 öğretmen oluşturmaktadır. Öğretmenlerin kişilik özelliklerini belirlemek amacıyla Benet-Martinez ve John (1998) tarafından geliştirilen ve Türkçe uyarlaması Sümer ve Sümer (2005) tarafından yapılan "Beş Faktör Envanteri (BFI)" kullanılmıştır. "Beş Faktör Envanteri (BFI)" nin Alpha güvenilirlik katsayısı ,699'dur. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin kişilik özelliklerinde en yüksek ortalamanın gelişime açıklık, en düşük ortalamanın da duygusal denge (nevrotiklik) alt boyutunda olduğu tespit edilmiş, ayrıca öğretmenlerin kişilik özellikleri ile demografik değişkenler arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Buna göre cinsiyet değişkeni ile özdisiplin, dışa dönüklük, uyumluluk ve nevrotiklik alt boyutu arasında; yaş değişkeni ile özdisiplin ve nevrotiklik arasında; medeni durum ile gelişime açıklık, özdisiplin, uyumluluk arasında; branş değişkeni ile gelişime açıklık ve dışa dönüklük arasında anlamlı farklılıklar görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: *Kişilik, kişilik özellikleri, beş faktör, öğretmen, öğretmenlerin kişilik özellikleri.*

* Bu makale " Resmi Liselerde Çalışan Öğretmenlerin Kişilik Özellikleri İle Disiplin Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Doç. Dr., Karabük Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eğitim Bilimleri, nurcelebi@karabuk.edu.tr

*** Öğretmen, Milli Eğitim, İstanbul, ugurlubaran@hotmail.com

ANALYSIS OF PUBLIC SCHOOL TEACHERS' PERSONALITY TRAITS ACCORDING TO DEMOGRAPHIC VARIABLES

Abstract

The aim of this study is to demonstrate the relations and differences between personality traits of teachers and some demographic variables. This research is designed in a descriptive survey model. The study group is composed of 407 teachers who are working in 22 public high schools from Ataşehir, Beşiktaş, Güngören and Ümraniye districts of Istanbul. Big Five Inventory, which is developed by Benet-Martinez and John (1998) and adapted to Turkish by Sümer and Sümer (2005), is used in order to assess the teacher personality traits. The scale of Alpha coefficient is, .699. As a result, teachers the highest average is in openness to experience and the lowest average is in neuroticism. Also it is found that significant differences exist between teachers' personality traits and demographic variables. In accordance to this, significant differences are observed between gender variable and conscientiousness, extraversion, agreeableness, neuroticism. There are similar differences between marital status variable and openness to experience, conscientiousness, agreeableness. The differences between branch variable and openness to experience, extraversion are also significant.

Keywords: *Personality, personality traits, five factor, teacher, teacher's personality traits.*

1. GİRİŞ

Kişilik; bir kimseye özgü belirgin özellik, manevi ve ruhi niteliklerinin bütünü, şahsiyet (TDK, 1988), bir insanın bütün ilgilerinin tutumlarının, yeteneklerinin, konuşma tarzının, dış görünüşünün ve çevreye uyum biçiminin özelliklerini içeren bir terim (Baymur, 1994: 253), bireyi diğerlerinden farklı kılan, bireyin kendisine özgü özellikler bütünü (Sayar ve Dinç, 2008: 95–96) olarak tanımlanmıştır.

Bireylerin doğuştan getirmiş olduğu ve yaşadığı çevreden etkilenecek edinmiş olduğu kişisel özelliklerin farklı olması, benzer durumlara farklı tepkiler vermelerine yol açmaktadır. Eğer bu birey bir öğretmen ise verdiği tepkiler daha

da önem kazanmaktadır. Öğretmenlerin sınıf içindeki davranışları, öğrencileriyle arasındaki olumlu ya da olumsuz etkileşim, öğrenci davranışlarını, derse olan ilgiyi ve başarıyı etkilemektedir. Bazen öğretmenlerin hatalı tepkileri, öğrencilerle büyük sorunların yaşanmasına yol açabilmektedir.

Kişiliği oluşturan pek çok faktör vardır. Ancak gruplandırmak gerekirse kişiliği oluşturan faktörler, biyolojik ve çevresel faktörler olmak üzere iki ana başlık altında incelenebilir:

Biyolojik faktörler, bireyin doğuştan getirdiği genetik özellikleri ifade eder. Genetik özellikler, bireyin fiziksel yapısını ve bilişsel gelişimini etkilemektedir. Fiziksel yapısı diğer bireylere göre daha sağlıklı, kusursuz ve noksansız olan bireylerin kendine daha güvenli, sosyal, girişken, atılgan ve başarılı olma gibi özellikleri geliştirmesi beklenebilir (Erkal, 2007: 243). Benzer şekilde bilişsel gelişmenin de büyük ölçüde doğumla getirdiğimiz zihinsel kapasiteye bağlı olduğu bilinmektedir. Kişilik gelişiminin bilişsel gelişimle ilişkili olduğunu öne süren araştırmacılar, herkesin soyut düşünme aşamasına ulaşamadığını, soyut işlemler aşamasına ulaşan ergenlerin araştırmacı, sorgulayan ve kuralların arkasında yatan mantıklı nedenleri anlamaya çalışan bir kişilik geliştirdiklerini savunmaktadırlar (Kulaksızoğlu, 1998: 95).

Çevresel faktörler ise; sosyo-kültürel faktörler, aile faktörü, sosyal yapı ve sosyal sınıf faktörleri ile coğrafi ve fiziki faktörler olmak üzere dört boyutta incelenebilir. Bireyin içinde yaşadığı toplumun sosyo-kültürel özellikleri, bireyin ideallerinin ve ilgilerinin şekillenmesinde etkilidir. Aile, özel davranışların kazanılmasında rolü olan övgü ile cezaların kaynaklandığı ve kullanıldığı başlıca ortamdır (Morgan, 1993: 322). Bireyin ait olduğu sosyal sınıf, onun eğitim imkânlarını, yaşama biçimini, düşüncelerini, eğilimlerini, tüketim davranışlarını

ve çeşitli kişisel özelliklerini etkiler. Bireyin yaşadığı coğrafi çevre ve iklim şartları ise bireyin mizacını etkileyerek sert ve donuk ya da yumuşak ve duyguları çabuk değişen bir yapı geliştirmesine yol açar (Zel, 2007: 493–495).

Kişiliğin dışı yansıyan yanının arkasında, birbirleriyle bağlantılı ve birbirini etkileyen yüzlerce, binlerce öge bulunmaktadır (Köknel, 2005: 25). Kişilik özelliklerini incelemek isteyen araştırmacılar, insanların sergiledikleri bireysel farklılıkların dünyadaki bütün dillerde kodlanacağı ve sözcükler halinde yansyacağı hipotezinden hareketle kişilik yapısını kapsayacak bir sınıflama (taksonomi) oluşturmaya çalışmışlardır (Somer, Korkmaz ve Tatar, 2004, 3–4; Somer, 1998: 18). Yıllarca süren araştırmalardan sonra kişilik özelliklerini beş boyutta ele alan ve “Büyük Beş (Big Five)” adı verilen bir sınıflandırma yapılmıştır. Bu boyutlar belirli bir kuramsal perspektifi temsil etmeyen ancak insanların kendilerini ve başkalarını tanımlamak için kullandıkları doğal dil terimleri analizlerinden elde edilmiştir.

Beş Faktör Modelini, uzun bir geçmişi olan yeni bir bakış açısı olarak görmek mümkündür. Önceki bakış açılarından farklı olarak kişilik, teoriye değil bilimsel gözleme dayanmakta ve kişilik beş temel boyutta ele alınmaktadır. Tarihsel olarak bakıldığında Beş Faktör Modelinin geçmişi Allport ve Odbert’in (1936) İngilizcede insanların kişilik özelliklerini anlatmak için kullanılan sözcüklerle yaptıkları araştırmalarına dayanır. Cattell (1946) daha sonra bu sözcükleri insanlara vererek tanıdıklarını değerlendirmelerini istemiştir. Faktör analizi yöntemini kullanarak bu sıfatların 12 faktörde gruplandığını görmüştür. Cattell, olması gerektiğine inandığı dört faktörü de eklemek suretiyle 16 Kişilik Faktörü (16PF) yaklaşımını ve ölçeğini geliştirmiştir. Fiske, 1949 yılında Cattell’in çalışmalarındaki bulgularda hata olabileceğini ve 16 faktörün aslında 5 faktör ile açıklanabileceğini öne sürmüştür (NEO PI-R, 2010). Daha sonraları beş faktör

kişilik özellikleri, değişik yöntemler kullanılarak yapılan çalışmalarda o kadar sık ortaya çıkmıştır ki araştırmacılar artık bu faktörlere “büyük beşli” adını vermişlerdir (Burger, 2006: 251). Burada “büyük” derken bulgulara dayanarak her bir faktörün spesifik kişilik özelliklerini daha geniş bir faktörün kapsamı kastedilmiştir (Pervin ve John, 1997: 258).

1970’lerin sonları ile 1980’lerin başlarında McCrae ve Costa da yapmış oldukları faktör analizi çalışmaları sonucunda beş temel kişilik özelliği keşfetmişlerdir. Ancak diğer araştırmacılardan farklı olarak kişiliğin boyutlarını tanımlamanın yeterli olmadığını, bu boyutların açıklanması gerektiğini düşünmüşler ve bir kuram geliştirme çabasına girerek Beş Faktör Kuramı’nı geliştirmişlerdir (İnanç ve Yerlikaya, 2009: 284–285). Psikolojide “Beş Büyük Kişilik Özelliği” olarak bilinen boyutlar aşağıdaki gibidir (Zhang, 2008; Pervin ve John, 1997: 258):

- (O) Gelişime Açıklık/Açıklık (Openness to experience),
- (C) Özdisiplin/Sorumluluk (Conscientiousness),
- (E) Dışadönüklük (Extraversion),
- (A) Uyumluluk/Geçimlilik (Agreeableness)
- (N) Nevrotiklik/Duygusal denge (Neuroticism)’dir.

Gelişime Açıklık/Açıklık (Openness to Experience-O): Kişinin yeni şeyler yapmaya, yeni deneyimlere açık ve istekli olmasını anlatmaktadır (Sayar ve Dinç, 2008: 107). Estetik duyarlılık, duygusal derinlik, merak ve farklılık ihtiyacı söz konusudur (McCrae ve Costa, 1989). Bu boyut, kültürlü olma, meraklı olma, orijinal fikirlere sahip olma, geniş düşünceli olma, zeki olma, sanatsal düşünme ve hayal gücünün kuvvetli olması gibi entelektüel özellikleri bünyesinde toplamaktadır. Gelişime Açıklık puanı yüksek olan bireyler, özellikle değişim yaşayan örgütlerde yaratıcılıkları ile oldukça fonksiyonel fayda sağlamaktadırlar (Zel, 2007: 501).

Özdisiplin/Sorumluluk (Conscientiousness-C): Hedefe yönelik çalışma, tutarlılık, sorumluluk, düşüncelilik gibi özellikleri kapsar (Sayar ve Dinç, 2008: 107). Organizasyon, sebat, titizlik ve başarı ihtiyacını içerir (McCrae ve Costa, 1989). Özdisiplini yüksek olan kişiler, dikkatli ve güvenilirlerdir. İşlerini doğru ve eksiksiz yapmak için zaman ayırırlar. İşe başlamadan önce plan yaparlar, düzenli ve kararlıdır, güçlü istekleri olan, görev-odaklı ve başarı yönelimlidirler (Burger, 2006: 269; Zhang, 2008: 42). Bu boyuttaki yüksek puanlar, iş ve okul başarısı ile bağlantılı görülmektedir. Fakat aşırı uçta rahatsız edici düzeyde titiz ve ayrıntıcı olma, kompulsif düzeyde düzenlilik ihtiyacı olarak kendini gösterebilmektedir (Somer, Korkmaz ve Tatar, 2004: 56).

Dışadönüklük (Extroversion-E): Bu terim ilk olarak Jung tarafından ortaya atılmıştır. Dışadönükler, sosyal olan kişilerdir (Sayar ve Dinç, 2008: 107). Bu boyutla ilgili temel özellikler; iddialı, girişken, sosyal, enerjik ve konuşkan olma şeklinde sıralanabilir. Dışadönük bireyler, gruptaki diğer bireylerle kolay iletişim kurarlar. Kaynakların bulunması ve kullanılmasında öncüdürler. Kısacası dış dünyaya açık olan bireylerdir (Zel, 2007: 500). Dışadönüklük ölçüsü yüksek çıkan insanlar kendine güvenen ve atılgan olma eğilimindedirler. Diğer insanlarla çalışmayı tercih etmektedirler (Zhang, 2008: 41–42).

Uyumluluk/Geçimlilik (Agreeableness-A): Uyumluluk; sempati, güven, işbirliği ve fedakârlığı kapsar (McCrae ve Costa, 1989). Uyumluluk, insanın daha beşeri yanlarından bahseden, ılımlı/insancıl bir özellik olarak görülmekle birlikte bu boyutun iki ucu vardır: fedakârlık, destekleyicilik, önemsemek ve duygusal destek bir ucuyken düşmanlık, umursamazlık, ben-merkezlilik, kincilik ve kıskançlık diğer ucudur (Digman, 1990). Ölçeğin en üst seviyesi rahat, arkadaş canlısı, cana yakın; ölçeğin en alt seviyesi de huysuz, hırçın, geçinmesi zor gibi kişinin temel duygusal özelliklerini ifade eder (Sayar ve Dinç, 2008: 107).

Uyumluluk puanı yüksek olan kişiler toleranslı olma, güvenilir, kabul edici ve diğerlerinin geleneksel değerlerine ve inançlarına saygılı olma eğilimindedirler (Zhang, 2008: 42). Kendi ihtiyaçlarından önce başkalarını düşünürler, genellikle eleştirici ve şüpheli bir yapıya sahip değildirler, kişiler arası ilişkilerde alttan alma ve yatıştırma eğilimindedirler. Sempatik, sıcakkanlı, nazik ve saygılı olarak görülmektedirler. Başkaları tarafından çabuk kabul görmektedirler (Ordun, 2005: 63). Uyumluluk puanı yüksek olan bireyler, yönetici ve astlarını iyi motive etmektedir, onların ihtiyaçlarını gidermeye yönelik olarak çalışmakta ve iyi iletişim kurmaktadırlar (Zel, 2007: 501).

Nevrotiklik/Duygusal Denge (Neuroticism-N): Nevrotiklik; kaygı, öfke ve depresyon gibi olumsuz etkiler yaşamaya yatkınlık, duygusal istikrarsızlık ile diğer bilişsel ve davranışsal belirtileri içermektedir (McCrae ve Costa, 1989). Nevrotiklik, duygusal durgunluğun karşıtıdır. 'N' ölçüsü yüksek çıkan bireyler duygusal kararsızlık, utangaçlık, suçluluk, kötümserlik ve düşük öz-saygı gibi negatif duygulara eğilimlidirler (Zhang, 2008: 41). Bu boyut, heyecanlı-endişeli bir yapı, güvensizlik, sinirlilik ve yüksek düzeyde uyarılabilirlik gibi özellikler ile tanınmaktadır. Böyle kişilerin duygusal dengeleri sıklıkla değişmeye meyillidir (Somer, Korkmaz ve Tatar, 2004: 59). Birçok araştırmacı, örgütlerde yönetim görevi üstlenen bireylerin mutlaka duygusal denge boyutunda olumlu nitelikler taşıması gerektiği görüşündedirler (Zel, 2007: 501).

1.1. Araştırmanın Problemi

Öğretmenlerin kişisel özellikleri, onların mesleki yaşantılarını etkilemektedir ve mesleğini sürdürürken olumlu davranışlar sergilemeleri iş başarısı yönünden önemlidir. Bu nedenle "Öğretmenlerin kişilik özellikleri hangi alt boyutlarda toplanmaktadır?" sorusu araştırmanın ana problemini oluşturmaktadır.

1.1.1. Alt Problemler

Araştırmanın ana problemine cevap bulabilmek için aşağıda belirtilen alt problemlere bakılmıştır:

- Öğretmenlerin cinsiyet değişkenine göre kişilik özellikleri arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?
- Öğretmenlerin yaş değişkenine göre kişilik özellikleri arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?
- Öğretmenlerin mesleki deneyim değişkenine göre kişilik özellikleri arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?
- Öğretmenlerin medeni durum değişkenine göre kişilik özellikleri arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?
- Öğretmenlerin branş değişkenine göre kişilik özellikleri arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, liselerde var olan durumun olduğu şekliyle betimlenmesi amaçlandığından eğitim alanındaki araştırmalarda en yaygın yöntem olarak kullanılan tarama modeli tercih edilmiştir.

2.2. Çalışma Grubu

Bu çalışma, 2012 yılında tamamlanan ve hem istatistiksel hem de kaynak tarama açısından yeniden değerlendirilen bir yüksek lisans tezine dayanmaktadır. Araştırmanın evrenini, 2010–2011 eğitim-öğretim yılında İstanbul ilinde görev yapan resmi lise öğretmenleri (N=24.456 kişi) oluşturmaktadır. İstanbul'un ilçelerinden küme rastgele örnekleme yöntemi kullanılarak Anadolu ve Avrupa yakasından ikişer ilçe olmak üzere dört ilçe (Ataşehir, Ümraniye, Beşiktaş ve Güngören) seçilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu ise Ataşehir, Beşiktaş,

Güngören ve Ümraniye ilçelerindeki resmi liselerden orantılı katmanlı örnekleme yöntemi kullanılarak seçilen 5'i genel lise, 6'sı Anadolu lisesi ve 11'i de meslek lisesi olmak üzere toplam 22 okulda görev yapan ve uygulama anında okulda bulunan 407 öğretmen oluşturmaktadır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada, belirlenen liselerdeki öğretmenlerin demografik bilgilerine ulaşabilmek amacıyla "Kişisel Bilgi Formu", kişilik özelliklerini tespit edebilmek amacıyla da "Beş Faktör Envanteri" (The Big Five Inventory) kullanılmıştır. Kişisel Bilgi Formunda, öğretmenlerin demografik özelliklerini belirlemek için cinsiyet, yaş, mesleki deneyim, medeni durum ve branş değişkeni ile ilgili bilgiler yer almıştır.

Bireylerin kişilik özelliklerini tespit etmek amacıyla kullanılan Beş Faktör Envanteri (BFI), önce John, Donahue ve Kentle (1991) tarafından daha sonra da Benet-Martinez ve John (1998) tarafından geliştirilen ve 44 maddeden oluşan bir ölçektir. Kişilik özelliklerini; gelişime açıklık, özdisiplin, dışadönüklük, uyumluluk ve nevrotiklik olmak üzere beş boyutta ele alan ölçek, "hiç katılmıyorum", "biraz katılmıyorum", "ne katılıyorum ne de katılmıyorum (kararsızım)", "biraz katılıyorum" ve "tamamen katılıyorum" olmak üzere beşli derecelendirme yapısındadır. Ölçeğin Türkçeye uyarlanması, Schmitt, Allik, McCrae ve Benet-Martinez (2007) tarafından 56 ülke kapsamında kişilerin kendilerini tanıma profilleri ve örüntüleri konusunda yapılan bir çalışmanın Türkiye ayağı kapsamında Sümer ve Sümer (2005) tarafından yapılmıştır. Araştırmada kullanılan Beş Faktör Envanteri Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .699'dur. Schmitt ve arkadaşları, kendi çalışmalarında Beş Faktör Envanteri Cronbach Alfa güvenilirlik değerlerini "nevrotiklik", "dışadönüklük", "gelişime açıklık", "uyumluluk" ve "özdisiplin" alt boyutları için sırasıyla .79, .77, .76, .70

ve .78 olarak bulmuşlardır (Benet-Martinez ve John, 1998). Basım, Çetin ve Tabak (2009) yapmış oldukları bir çalışmada ölçeğin bu haliyle yapı geçerliliğini sağlamadığını görmüş ve faktör yükleri .40'ın altında olan 8 maddeyi çıkarmışlardır. Bu çalışmada da ölçek, 36 maddelik bu son haliyle kullanılmıştır.

Beş faktör envanteri ve kişisel bilgi formu, araştırmacıların okullara bizzat gitmeleri suretiyle öğretmenlere uygulanmış, gerekli açıklamalar yapılarak cevaplandırmaları için kendilerine yaklaşık 45 dakika süre tanınmıştır.

2.4. Verilerin Çözülmesi

Araştırmada öğretmenlerin kişilik özelliklerinin belirlenmesine yönelik olarak öncelikle aritmetik ortalama, standart sapma, standart hata ve yüzdelerle frekans gibi betimleyici istatistiklerden yararlanılmıştır. Ayrıca, bağımsız değişkenlerle kişilik özelliklerinin tespiti için bağımsız ikili karşılaştırmalarda t testi, ikiden fazla bağımsız grup karşılaştırmalarında tek yönlü ANOVA ve anlamlı durumlar için Scheffe kullanılmıştır. Yaş ve branş değişkenleri normal dağılım varsayımına sahip olmadığından nonparametrik istatistiksel bir teknik olan Kruskal Wallis H testi yapılmıştır. Farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Mann-Whitney U testine bakılmıştır.

3. BULGULAR

Örneklem grubunu oluşturan öğretmenlerin cinsiyet değişkenine bakıldığında 242'sinin (%59,5) kadın, 165'inin (%40,5) erkek olduğu görülmektedir. Yaş değişkenine göre; öğretmenlerin 26'sı (%6,4) 25 ve altı yaş, 91'i (%22,4) 26–30 yaş, 188'i (%46,2) 31–40 yaş, 85'i (%20,9) 41–50 yaş, 17'si (%4,2) 51 ve üstü yaş grubundadır. Mesleki deneyime göre 107'si (%26,3) 1–5 yıl, 95'i (%23,3) 6–10 yıl, 94'ü (%23,1) 11–15 yıl, 56'sı (%13,8) 16–20 yıl, 55'i (%13,5) 21 yıl ve üstü

kıdeme sahiptir. Medeni duruma göre 142'si (%34,9) bekâr, 265'i (% 5,1) evlidir. Branş değişkenine göre ise öğretmenlerin 135'i (%33,2) sosyal bilgiler, 127'si (%31,2) fen-matematik, 44'ü (%10,8) yabancı dil, 17'si (%4,2) uygulamalı alan, 60'ı (%14,7) meslek dersi, 24'ü (%5,9) diğer branş (din kültürü, bilgisayar, vs.) öğretmenidir.

Tablo 1. Beş Faktör Envanteri Alt Boyutlarına Ait Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Standart Hata Değerleri

Alt Boyutlar	N	\bar{x}	SS	$Sh_{\bar{x}}$
Gelişime açıklık	407	35,37	,27	5,52
Özdisiplin	407	28,33	,21	4,23
Dışadönüklük	407	21,66	,23	4,62
Uyumluluk	407	27,84	,14	2,89
Duygusal denge (nevrotiklik)	407	17,59	,26	5,27

Tablo 1'de görüldüğü gibi örneklem grubunu oluşturan öğretmenlerin Beş Faktör Envanteri alt boyutlarında almış oldukları puan ortalamaları; **Gelişime açıklık** ($\bar{x}=35,37$), **özdisiplin** ($\bar{x}=28,33$), **dışadönüklük** ($\bar{x}=21,66$), **uyumluluk** ($\bar{x}=27,84$), **duygusal denge (nevrotiklik)** ($\bar{x}=17,59$) olarak hesaplanmıştır. Burada en yüksek ortalamaya sahip alt boyut "gelişime açıklık", en düşük ortalamaya sahip alt boyut ise "nevrotiklik" olarak görülmüştür.

3.1. Cinsiyet Değişkenine Göre Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi

Aşağıda öğretmenlerin kişilik özellikleri ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farklılaşma olup olmadığı araştırılmıştır.

Tablo 2. Beş Faktör Envanteri Alt Boyut Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Bağımsız Grup T-Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	$Sh_{\bar{x}}$	t	sd	p																																																				
Gelişime Açıklık	Bayan	242	35,78	5,62	,36	1,790	405	,074																																																				
	Bay	165	34,78	5,33	,41				Özdisiplin	Bayan	242	29,07	4,06	,26	4,347	405	,000	Bay	165	27,25	4,25	,33	Dışadönüklük	Bayan	242	22,14	4,50	,29	2,561	405	,011	Bay	165	20,96	4,72	,37	Uyumluluk	Bayan	242	28,08	2,90	,19	2,038	405	,042	Bay	165	27,49	2,84	,22	D. denge (Nevrotiklik)	Bayan	242	18,45	5,37	,34	4,08	405	,000	Bay
Özdisiplin	Bayan	242	29,07	4,06	,26	4,347	405	,000																																																				
	Bay	165	27,25	4,25	,33				Dışadönüklük	Bayan	242	22,14	4,50	,29	2,561	405	,011	Bay	165	20,96	4,72	,37	Uyumluluk	Bayan	242	28,08	2,90	,19	2,038	405	,042	Bay	165	27,49	2,84	,22	D. denge (Nevrotiklik)	Bayan	242	18,45	5,37	,34	4,08	405	,000	Bay	165	16,32	4,86	,38										
Dışadönüklük	Bayan	242	22,14	4,50	,29	2,561	405	,011																																																				
	Bay	165	20,96	4,72	,37				Uyumluluk	Bayan	242	28,08	2,90	,19	2,038	405	,042	Bay	165	27,49	2,84	,22	D. denge (Nevrotiklik)	Bayan	242	18,45	5,37	,34	4,08	405	,000	Bay	165	16,32	4,86	,38																								
Uyumluluk	Bayan	242	28,08	2,90	,19	2,038	405	,042																																																				
	Bay	165	27,49	2,84	,22				D. denge (Nevrotiklik)	Bayan	242	18,45	5,37	,34	4,08	405	,000	Bay	165	16,32	4,86	,38																																						
D. denge (Nevrotiklik)	Bayan	242	18,45	5,37	,34	4,08	405	,000																																																				
	Bay	165	16,32	4,86	,38																																																							

Tablo 2’de görüldüğü üzere Beş Faktör Envanteri alt boyut puanlarının, cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t-testi sonucunda gelişime açıklık alt boyutunda grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilememiştir [$t(405)=1,790$; $p>,05$]. Ancak “Özdisiplin [$t(405)=4,347$; $p<,001$], dışa dönüklük [$t(405)=2,561$; $p<,05$], uyumluluk [$t(405)=2,038$; $p<,05$], duygusal denge (nevrotiklik) [$t(405)=4,08$; $p<,001$] alt boyutlarında, grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Söz konusu farklılık, bayan öğretmenlerinin lehine gerçekleşmiştir. Yani bayan öğretmenler, bay öğretmenlere göre daha yüksek düzeyde özdisiplin, dışadönüklük, uyumluluk ve nevrotiklik özelliği göstermektedirler.

3.2. Yaş Değişkenine Göre Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi

Aşağıda öğretmenlerin kişilik özellikleri ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir farklılaşma olup olmadığı araştırılmıştır.

Tablo 3. Beş Faktör Envanteri Alt Boyut Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Yaş	<i>N</i>	$\bar{x}_{sıra}$	χ^2	<i>sd</i>	<i>p</i>
Gelişime Açıklık	25 ve altı	26	246,15	4,929	4	,295
	26–30	91	212,70			
	31–40	188	196,68			
	41–50	85	196,86			
	51 ve üstü	17	209,56			
	Toplam	407				
Özdisiplin	25 ve altı	26	181,92	11,827	4	,019
	26–30	91	197,13			
	31–40	188	192,68			
	41–50	85	241,69			
	51 ve üstü	17	211,29			
	Toplam	407				
Dışadönüklük	25 ve altı	26	260,62	8,173	4	,085
	26-30	91	211,98			
	31-40	188	194,04			
	41-50	85	203,54			
	51 ve üstü	17	187,18			
	Toplam	407				
Uyumluluk	25 ve altı	26	173,77	6,600	4	,159
	26-30	91	215,74			
	31-40	188	193,63			
	41-50	85	223,86			
	51 ve üstü	17	202,76			
	Toplam	407				
Duygusal Denge (Nevrotiklik)	25 ve altı	26	204,77	30,428	4	,000
	26–30	91	220,53			
	31–40	188	224,44			
	41–50	85	159,49			
	51 ve üstü	17	110,76			
	Toplam	407				

Tablo 3'te görüldüğü üzere gelişime açıklık, özdisiplin, dışadönüklük, uyumluluk ve duygusal denge (nevrotiklik) alt boyut puanlarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda özdisiplin [$\chi^2(4)=11,827; p<,05$] ve duygusal denge

$[x^2_{(4)}=30,428; p<,05]$ alt boyutlarında grupların sıra ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Gelişime açıklık $[x^2_{(4)}=4,929; p>,05]$, uyumluluk $[x^2_{(4)}=6,600; p>,05]$ ve dışa dönüklük $[x^2_{(4)}=8,173; p>,05]$ alt boyutlarında ise grupların sıra ortalamaları arasında anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir. İkili karşılaştırmalarda anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için tercih edilen Mann Whitney-U analizi uygulanmış ve sonuçlar tablo 4 ve 5'te verilmiştir.

Tablo 4. Özdisiplin Alt Boyut Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Yaş	25 ve altı	26–30	31–40	41–50	51 ve üstü
25 ve altı	S.O=181,92	p>,05	p>,05	p<,05	p>,05
26–30		S.O=197,13	p>,05	p<,05	p>,05
31–40			S.O=192,68	p<,01	p>,05
41–50				S.O=241,69	p>,05
51 ve üstü					S.O=211,29

Tablo 4'te görüldüğü üzere özdisiplin alt boyut puanlarının yaş değişkenine göre sıra ortalamaları arasındaki farklılığın incelenmesi sonucuna göre 41-50 yaş grubu öğretmenlerin diğer tüm yaş gruplarına kıyasla istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek puan aldıkları görülmüştür.

Tablo 5. Duygusal Denge (Nevrotiklik) Alt Boyut Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Yaş	25 ve altı	26-30	31-40	41-50	51 ve üstü
25 ve altı	S.O=204,77	p>,05	p>,05	p>,05	p<,01
26-30		S.O=220,53	p>,05	p<,01	p<,001
31-40			S.O=224,44	p<,001	p<,001
41-50				S.O=159,49	p>,05
51 ve üstü					S.O=110,76

Tablo 5'te görüldüğü üzere nevrotiklik alt boyut puanlarının yaş değişkenine göre söz konusu sıra ortalamaları arasındaki farklılığın, 25 ve altı yaş grubu öğretmenlerle 51 ve üstü yaş grubu öğretmenler arasında 25 ve altı yaş grubu öğretmenler lehine ($p<,01$); 26-30 yaş grubu ile 41-50 ve 51 ve üzeri yaş grubu öğretmenler arasında 26-30 yaş grubu öğretmenlerin lehine ($p<,001$); 31-40 yaş grubu öğretmenlerle 51 ve üstü yaş grubu öğretmenler arasında 31-40 yaş grubu lehine ($p<,001$) gerçekleştiği belirlenmiştir.

3.3. Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi

Aşağıda öğretmenlerin kişilik özellikleri ile mesleki deneyim değişkeni arasında anlamlı bir farklılaşma olup olmadığı araştırılmıştır.

Tablo 6. Beş Faktör Envanteri Alt Boyut Puanlarının Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

Alt Boyutlar	N, x ve ss değerleri				ANOVA Sonuçları					
	Mesleki Deneyim	N	\bar{X}	SS	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P
Gelişime Açıklık	1-5 yıl	107	35,71	5,64	G.Arası	37,123	4	9,28		
	6-10 yıl	95	34,94	5,52	G.İçi	12344,11	402	30,71		
	11-15 yıl	94	35,53	5,60	Toplam	12381,23	406		,302	,876
	16-20 yıl	56	35,11	5,57						
	21 yıl ve üstü	55	35,47	5,23						
	Toplam	407	35,37	5,52						
	Özdisiplin	1-5 yıl	107	27,92	4,15	G.Arası	340,45	4	85,11	
6-10 yıl		95	27,59	4,36	G.İçi	6914,11	402	17,20		
11-15 yıl		94	27,82	4,33	Toplam	7254,55	406		4,949	,001
16-20 yıl		56	29,95	4,16						
21 yıl ve üstü		55	29,67	3,35						
Toplam		407	28,33	4,23						
Dışadönüklük		1-5 yıl	107	22,21	4,33	G.Arası	65,91	4	16,48	
	6-10 yıl	95	21,08	5,41	G.İçi	8608,98	402	21,41		
	11-15 yıl	94	21,73	4,56	Toplam	8674,89	406		,769	,546
	16-20 yıl	56	21,57	4,30						
	21 yıl ve üstü	55	21,56	4,11						
	Toplam	407	21,66	4,62						
	Uyumluluk	1-5 yıl	107	28,02	2,67	G.Arası	47,28	4	11,82	
6-10 yıl		95	27,65	2,57	G.İçi	3336,66	402	8,30		
11-15 yıl		94	27,45	3,18	Toplam	3383,94	406		1,424	,225
16-20 yıl		56	27,82	3,20						
21 yıl ve üstü		55	28,53	2,92						
Toplam		407	27,84	2,89						
Duyusal Denge (Nevrotiklik)		1-5 yıl	107	18,06	4,90	G.Arası	646,63	4	161,66	
	6-10 yıl	95	19,21	5,77	G.İçi	10632,03	402	26,45		
	11-15 yıl	94	17,56	4,60	Toplam	11278,65	406		6,112	,000
	16-20 yıl	56	15,96	5,18						
	21 yıl ve üstü	55	15,56	5,29						
	Toplam	407	17,59	5,27						

Tablo 6'da görüldüğü üzere, Beş Faktör Envanteri alt boyut puanlarının mesleki deneyim değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek üzere

yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, özdisiplin [$F(4-402)=4,949$; $p<,01$], duygusal denge (nevrotiklik) [$F(4-402)=6,112$; $p<,001$] alt boyutlarında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Gelişime açıklık [$F(4-402)=,302$; $p>,05$], dışadönüklük [$F(4-402)=,769$; $p>,05$], uyumluluk [$F(4-402)=1,424$; $p>,05$] alt boyutlarında grupların aritmetik ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Yapılan analiz sonucunda özdisiplin alt boyutu için varyansların homojen olduğu ($L=1,503$; $p>,05$) görülmüş, bu nedenle tamamlama analizi olarak Post- Hoc Scheffe testi tercih edilmiştir. Benzer şekilde duygusal denge (nevrotiklik) alt boyutu için de varyanslar homojen olarak ($L=1,939$; $p>,05$) tespit edilmiş ve tamamlama analizi olarak Scheffe testi tercih edilmiştir. Özdisiplin alt boyut puanlarının mesleki deneyim değişkenine göre; mesleki deneyimi 6- 10 yıl olan öğretmenlerle 16-20 yıl olan öğretmenler arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Bu farklılık 16-20 yıllık olan öğretmenlerin lehinedir. Yani mesleki deneyimi 16-20 yıl olan öğretmenler, 6-10 yıl mesleki deneyimi olan öğretmenlere göre daha fazla özdisipline sahiptirler ($p<,05$). Duygusal denge (nevrotiklik) alt boyut puanlarının mesleki deneyim değişkenine göre 6-10 yıl kıdemi olanlar ile 16-20 yıl kıdemi olanlar arasında, yine 6-10 yıl mesleki deneyimi olan öğretmenler ile 21 yıl ve üzeri mesleki deneyimi olanlar arasında farklılık oluşmuştur. Her iki grupta da farklılık 6-10 yıl mesleki deneyimi olan öğretmenler lehine ($p<,01$) gerçekleşmiştir. Yani 6-10 yıl mesleki deneyimi olan öğretmenlerin, diğer gruplara göre mesleki deneyimsizlik nedeniyle daha fazla nevrotik davranışlarda bulunmakta oldukları belirlenmiştir.

3.4. Medeni Durum Değişkenine Göre Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi

Aşağıda öğretmenlerin kişilik özellikleri ile medeni durum değişkeni arasında anlamlı bir farklılaşma olup olmadığı araştırılmıştır.

Tablo 7. Beş Faktör Envanteri Alt Boyut Puanlarının Medeni Durum Değişkenine Göre Bağımsız Grup t-Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Medeni Durum	N	\bar{X}	ss	$Sh_{\bar{x}}$	t	sd	p
Gelişime Açıklık	Bekâr	142	36,89	5,08	,43	4,148	405	,000
	Evli	265	34,56	5,58	,34			
Özdisiplin	Bekâr	142	27,53	4,26	,36	-2,815	405	,005
	Evli	265	28,76	4,15	,25			
Dışadönüklük	Bekâr	142	21,60	4,69	,39	-,184	405	,854
	Evli	265	21,69	4,60	,28			
Uyumluluk	Bekâr	142	27,26	2,94	,25	-3,007	405	,003
	Evli	265	28,15	2,81	,17			
D. denge (Nevrotiklik)	Bekâr	142	18,18	5,07	,42	1,653	405	,099
	Evli	265	17,27	5,36	,33			

Tablo 7’de görüldüğü üzere Beş Faktör Envanteri alt boyut puanlarının medeni durum değişkenine göre yapılan bağımsız grup t-testi sonucunda, gelişime açıklık [$t(405)=4,148$; $p<,001$] özdisiplin [$t(405)=-2,81$; $p<,05$], uyumluluk [$t(405)=-3,007$; $p<,01$] alt boyutlarında grupların aritmetik ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık vardır. Söz konusu farklılık gelişime açıklık alt boyutunda bekâr öğretmenlerin, özdisiplin ve uyumluluk alt boyutlarında da evli olan öğretmenler lehine gerçekleşmiştir. *Dışa dönüklük* [$t(405)=-,184$; $p>,05$] ve *nevrotiklik* [$t(405)=-1,683$; $p>,05$] alt boyutlarında grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

3.5. Branş Değişkenine Göre Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi

Aşağıda öğretmenlerin kişilik özellikleri ile branş değişkeni arasında anlamlı bir farklılaşma olup olmadığı araştırılmıştır.

Tablo 8. Beş Faktör Envanteri Alt Boyut Puanlarının Branş Değişkenine Göre Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Branş	N	$\bar{x}_{sıra}$	χ^2	sd	p
Gelişime Açıklık	Sosyal Bilimler	135	225,69	25,488	5	,000
	Fen-Matematik	127	171,28			
	Yabancı Dil	44	214,26			
	Uygulamalı alanlar	17	285,32			
	Meslek dersleri	60	184,70			
	Diğer	24	227,00			
	Toplam	407				
Özdisiplin	Sosyal Bilimler	135	201,52	6,676	5	,246
	Fen-Matematik	127	216,57			
	Yabancı Dil	44	175,41			
	Uygulamalı alanlar	17	235,38			
	Meslek dersleri	60	205,99			
	Diğer	24	176,60			
	Toplam	407				
Dışadönüklük	Sosyal Bilimler	135	182,21	11,320	5	,045
	Fen-Matematik	127	205,88			
	Yabancı Dil	44	210,40			
	Uygulamalı alanlar	17	247,26			
	Meslek dersleri	60	234,76			
	Diğer	24	197,35			
	Toplam	407				
Uyumluluk	Sosyal Bilimler	135	195,30	2,813	5	,729
	Fen-Matematik	127	204,46			
	Yabancı Dil	44	210,73			
	Uygulamalı alanlar	17	231,35			
	Meslek dersleri	60	200,68			
	Diğer	24	227,08			
	Toplam	407				
Duygusal Denge (Nevrotiklik)	Sosyal Bilimler	135	198,05	6,651	5	,248
	Fen-Matematik	127	216,52			
	Yabancı Dil	44	227,34			
	Uygulamalı alanlar	17	207,62			
	Meslek dersleri	60	179,51			
	Diğer	24	187,10			
	Toplam	407				

Tablo 8’de, Beş Faktör Envanteri alt boyut puanlarının branş değişkenine göre yapılan Levene testin homojenlik varsayımını karşılamadığı için Kruskal Wallis H testi sonucunda, gelişime açıklık [$\chi^2(5)=25,488; p<,001$] ve dışa dönüklük [$\chi^2(5)=11,320; p<,05$] alt boyutunda grupların sıra ortalamaları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Özdisiplin [$\chi^2(5)=6,676; p>,05$], uyumluluk [$\chi^2(5)=2,813; p>,05$] ve duygusal denge [$\chi^2(5)=6,651; p>,05$] alt boyutlarında grupların sıra ortalamaları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Gelişime açıklık ve dışadönüklük alt boyutlarında farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini tespit etmek amacıyla tamamlayıcı analizlere geçilerek Mann Whitney-U analizi uygulanmış ve sonuçlar tablo 9 ve tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 9. Gelişime Açıklık Alt Boyut Puanlarının Branş Değişkenine Göre Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Branş	S. Bilimler	Fen-Mat.	Y. Dil	U. Alanlar	M. Dersleri	Diğer
S. Bilimler	S.O=225,69	p<,001	p>,05	p>,05	p<,05	p>,05
Fen-Mat.		S.O=171,28	p<,05	p<,001	p>,05	p>,05
Y. Dil			S.O=214,26	p<,05	p>,05	p>,05
U. Alanlar				S.O=285,32	p<,01	p>,05
M. Dersleri					S.O=184,70	p>,05
Diğer						S.O=227,00

Tablo 9’da görüldüğü üzere gelişime açıklık alt boyut puanlarının branş değişkenine göre Mann Whitney-U testi sonucunda söz konusu farklılık, sosyal bilgiler öğretmenleriyle fen-matematik öğretmenleri arasında sosyal bilgiler öğretmenleri lehine ($p<,001$); sosyal bilgiler öğretmenleriyle meslek dersi öğretmenleri arasında sosyal bilgiler öğretmenleri lehine ($p<,05$); fen-matematik öğretmenleri ile yabancı dil öğretmenleri arasında yabancı dil öğretmenleri

lehine ($p<,05$); fen-matematik öğretmenleriyle uygulamalı alan öğretmenleri arasında uygulamalı alan öğretmenleri lehine ($p<,001$); yabancı dil öğretmenleriyle uygulamalı alan öğretmenleri arasında uygulamalı alan öğretmenleri lehine ($p<,05$); uygulamalı alan öğretmenleriyle meslek dersi öğretmenleri arasında uygulamalı alan öğretmenleri lehine ($p<,01$) gerçekleştiği belirlenmiştir. Diğer grupların sıra ortalamaları arasındaki farklılıklar ise istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>,05$).

Tablo 10. Dışadönüklük Alt Boyut Puanlarının Branş Değişkenine Göre Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Branş	S. Bilimler	Fen-Mat.	Y. Dil	U. Alanlar	M. Dersleri	Diğer
S. Bilimler	S.O=182,21	$p>,05$	$p>,05$	$p<,05$	$p<,01$	$p>,05$
Fen-Mat.		S.O=205,88	$p>,05$	$p>,05$	$p>,05$	$p>,05$
Y. Dil			S.O=210,40	$p>,05$	$p>,05$	$p>,05$
U. Alanlar				S.O=247,26	$p>,05$	$p>,05$
M. Dersleri					S.O=234,76	$p>,05$
Diğer						S.O=197,35

Tablo 10'da görüldüğü üzere dışadönüklük alt boyut puanlarının branş değişkenine göre Mann Whitney-U testi sonucunda söz konusu farklılık, sosyal bilgiler öğretmenleriyle uygulamalı alan öğretmenleri arasında, uygulamalı alan öğretmenleri lehine ($p<,05$); sosyal bilgiler öğretmenleriyle meslek dersi öğretmenleri arasında meslek dersi öğretmenleri lehine ($p<,01$) gerçekleşmiştir. Diğer grupların sıra ortalamaları arasındaki farklılıklar ise istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>,05$).

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Öğretmenlerin kişilik özellikleri, öğretmenlik mesleğini sürdürürken yaptığı davranış biçimleri öğrencileri de etkilemektedir. Bu çalışmada öğretmenlerin kişilik özelliklerinin Beş Faktör Envanterine göre demografik değişkenler açısından farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre,

öğretmenlerin almış oldukları puan ortalamalarının gelişime açıklık alt boyutunda en yüksek, duygusal denge – nevrotiklik alt boyutunda da en düşük olduğu görülmüştür.

Mete (2006) tarafından resmi ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerle yapılan bir çalışmada öğretmenlerin aldıkları puan ortalamalarından en yüksek; bu çalışmadakine benzer şekilde gelişime açıklık, en düşüğü de nevrotiklik olarak belirlenmiştir. Receptoğlu, Kılınc, Şahin ve Er (2013) tarafından öğretim elemanları üzerinde yapılan başka bir araştırmada da kişilik özelliklerinde en yüksek ortalamanın “uyum”, en düşük ortalamanın “nevrotiklik” alt boyutunda olduğu saptanmıştır.

Cinsiyet değişkeni incelendiğinde kadın öğretmenlerin, erkek öğretmenlere göre daha yüksek düzeyde özdisiplin, dışadönüklük, uyumluluk ve nevrotiklik özelliklerine sahip oldukları görülürken, gelişime açıklık alt boyutunda kadın ve erkek öğretmenler arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Özdisiplin, dışadönüklük, uyumluluk ve nevrotiklik alt boyutlarından alınan puanların kadınların lehine olması, kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre daha disiplinli, kontrollü, planlı, sosyal, enerjik ve girişken olmakla birlikte güvensiz, endişeli, duyguları aşırı değişiklik gösteren ve sık stres yaşayan bireyler olduklarını düşündürmektedir.

Demirci (2003), öğretmenlerin beş faktör kişilik özellikleriyle iş tatmini arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında dışadönüklük, nevrotiklik ve gelişime açıklık boyutlarında cinsiyete göre kadın öğretmenler lehine farklılıklar tespit etmiştir. Telef ve Yazıcı (2009), öğretmenlerin kişilik özellikleri, stresle başa çıkma yöntemleri ve kontrol algıları arasındaki ilişkileri inceledikleri araştırmalarında, dışadönüklük, uyumluluk ve duygusal denge (nevrotiklik) alt

boyutlarında cinsiyet değişkenine göre bayanların lehine çıkan farklılıklar bulunmuşlardır. Schmitt, Realo, Voracek ve Allik (2008) ise farklı kültürlerde beş faktör kişilik özelliklerini incelemek üzere 55 ülkeden 17.637 kişiyle yaptıkları araştırmalarında, çoğu ülkede kadınların erkeklere göre daha yüksek düzeyde özdisiplin, dışadönüklük, uyumluluk ve nevroitiklik özelliğine sahip olduklarını tespit etmişlerdir.

Yaş değişkeni incelendiğinde, Beş Faktör Envanteri'nin özdisiplin ve duygusal denge (nevroitiklik) alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Buna göre 41–50 yaş grubu öğretmenler; 25 ve altı yaş, 26–30 yaş ve 31–40 yaş grubu öğretmenlere göre daha yüksek düzeyde özdisiplin özelliği göstermektedir. 41–50 yaş grubu öğretmenlerin özdisiplin alt boyutundan aldıkları yüksek puanlar, bu yaş grubundaki öğretmenlerin daha düzenli, sorumluluk sahibi, kurallara uyma eğiliminde olan, kendilerini kontrol edebilen ve amaçlarına ulaşmada daha kararlı davranan bireyler olduklarını düşündürmektedir.

Yirmi beş yaşın altındaki öğretmenler, 51 ve üstü yaş grubu öğretmenlere göre; 26–30 yaş grubu öğretmenler, 41–50 yaş ile 51 ve üstü yaş grubu öğretmenlere göre; 31–40 yaş grubu öğretmenler de 41–50 yaş ile 51 ve üstü yaş grubu öğretmenlere göre daha yüksek nevroitiklik özelliği göstermektedir. Buradan da anlaşıldığı gibi yaşı genç olan öğretmenler daha nevroitik davranışlar sergilemektedirler. Yaş, bir ölçüde mesleki deneyimle de bağlantılı olduğundan deneyim arttıkça nevroitik davranışlar azalmaktadır.

Erik Erikson'un psiko-sosyal gelişim dönemleri incelendiğinde 20–40 yaş arasının, bireyin mesleki anlamda kendini göstermek, karşı cinse kendini kabul ettirmek ve geleceğe dönük sorumluluk alabileceğini ispatlamak istediği bir

dönem olduğu söylenebilir. 40–65 yaş arası ise üretken geçen bir yaşamın sağladığı doyumun söz konusu olduğu, bireyin ardından iz bırakacak çalışmalara imza atmak istediği ya da toplum tarafından onay görme duygusunun ağır bastığı bir dönemdir (Tuzcuoğlu, 2005: 143–144). Bu dönemler kıyaslandığında 20–40 yaş döneminin, bireyin hayatını kurma çabasıyla geçtiği için daha gerilimli bir dönem olduğu söylenebilir. 20–40 yaş dönemindeki öğretmenlerin nevroitiklik puanlarının, zaten yaşamını bir düzene oturtmuş olan 40–65 yaş dönemindeki öğretmenlere göre yüksek çıkması, Erikson’un kuramı ile uyumlu görünmektedir. Eysenck ve Wilson (1995), insanların yaşlandıkça daha az dışadönük, daha az dik başlı ve daha dengeli olduklarını belirtmektedir. Benzer şekilde yapılan birçok çalışma, ergenler ve genç yetişkinlerin nevroitiklik ve dışadönüklük puanlarının yaşlılara göre anlamlı şekilde yüksek, özdisiplin ve uyumluluk puanlarının da yaşlılara göre düşük çıktığını göstermiştir (Costa ve McCrae, 1994’ten aktaran Pervin ve John, 1997).

Mesleki deneyim değişkeni incelendiğinde özdisiplin ve duygusal denge (nevroitiklik) alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Buna göre 16–20 yıl kıdemi olan öğretmenlerin, 6–10 yıl kıdemi olan öğretmenlere daha yüksek özdisiplin özelliği gösterdiği, 6–10 yıl kıdemi olan öğretmenlerin de 16–20 yıl ile 21 yıl ve üzeri kıdemi olan öğretmenlere göre daha yüksek nevroitiklik özelliği gösterdiği tespit edilmiştir.

16–20 yıl mesleki deneyime sahip olan öğretmenlerin kişisel yaşamlarında belirli bir düzeni sağladıkları için kendilerini yaptıkları işte başarılı olmaya adadıkları ve bu yüzden özdisipline önem verdikleri söylenebilir. 6–10 yıl mesleki deneyimi olan öğretmenler ise sorumsuzluktan uzaklaşdığı, hayatın daha ciddiye alındığı, yerleşik bir düzen ve aile kurma isteğinin önem kazandığı, 30 yaş geçişinin yaşandığı, gelecek için planlar yapılarak bu planların gerçekleştirilmeye çalışıldığı

gerilimli bir dönemi yaşamaktadırlar (Bakioğlu, 1996). Bu bakımdan nevroitiklik puanının yüksek çıkması yani duygusal iniş çıkışlar, stres ve aşırı duygusal tepkilerin olması beklenen bir durumdur.

Medeni durum değişkeni incelendiğinde bekâr öğretmenlerin, evli öğretmenlere göre daha yüksek gelişime açıklık özelliği gösterirken evli öğretmenlerin de bekâr olanlara göre daha yüksek özdisiplin ve uyumluluk özelliği gösterdiği tespit edilmiştir. Bireyler bekârken daha özgür davranabilmekte, kendilerine ve kariyerlerine daha çok zaman ayırabilmektedirler. Oysa evlilik, bireyin sorumluluklarını arttıran, daha uyumlu, fedakâr ve disiplinli davranılmasını gerektiren bir durumdur.

Branş değişkeni incelendiğinde gelişime açıklık ve dışadönüklük alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Buna göre sosyal bilgiler öğretmenlerinin fen-matematik ve meslek dersi öğretmenlerine göre; yabancı dil öğretmenlerinin fen-matematik ve uygulamalı alan öğretmenlerine göre; uygulamalı alan öğretmenlerinin de fen-matematik, yabancı dil ve meslek dersi öğretmenlerine göre daha yüksek gelişime açıklık özelliği gösterdiği tespit edilmiştir. Bu sonuca göre gelişime açıklık alt boyutunda, diğer branşlara göre fen-matematik grubu öğretmenlerinin aleyhine bir durum söz konusudur. Oysa branşı ne olursa olsun öğretmenler her şeyden önce açık ve ileri görüşlü olmalı, hizmet verdiği çevrede meydana gelecek değişimleri yakından takip etmeli, toplumun olumlu yönde değişmesine ve ilerlemesine yardımcı olmalıdır. Bilim, teknoloji ve eğitimde meydana gelen değişikliklerden haberdar olmalı, kendini bu doğrultuda geliştirmeli, bir öğretici olarak öğrencilerinden bilgi bakımından daima önde olmalıdırlar. Bunun için de okumalı, kurslara gitmeli, bilmediği konuları sormalı ve araştırmacı olmalıdırlar (Çelikten, Şanal ve Yeni, 2005: 214–215).

Birçok araştırma, akademik başarı ve öğrenci davranışlarının öğretmen-öğrenci ilişkisinin kalitesinden etkilendiğini göstermektedir. Öğrenciler, genellikle içten ve samimi öğretmenleri tercih etmektedirler. Olumlu öğretmen-öğrenci iletişimi, öğrencilerin okula olan tepkileriyle de yakından ilişkilidir. Olumlu öğretmen-öğrenci iletişimi, akademik başarının artmasını sağlarken olumsuz öğretmen-öğrenci iletişimi ise başarısızlığın ve istenmeyen davranışların en önemli kaynaklarından birisi olarak görülmektedir (Kayabaşı ve Cemaloğlu, 2007: 151).

Günlük hayattaki olaylar karşısında sık stres yaşayan, kaygılı ve güvensiz öğretmenlerin, disiplin olaylarında hoşgörülü olamadıkları, öğrencileriyle konuşmak için çaba sarf etmedikleri ve daha zorlayıcı yöntemleri tercih ettikleri söylenebilir. Bu açıdan öğretmenlere stresle başa çıkma teknikleri ile ilgili seminerler yapılarak rahatlama tekniklerinin kazandırılması sağlanabilir. Özyönetimi yüksek olan bireyler, başarılı olmak için çaba harcayan planlı, azimli ve kendi kendini disipline edebilen kişilerdir. Bu kişilerden okul yönetimi, öğretmenlerin mesleğe yeni başlayanlara mentorlük yapma, proje geliştirme hususlarında yararlanmalıdır.

Öğretmenlerin gelişime açıklık boyutundaki puanlarının yüksek olması dikkate değerdir. Gelişime açıklık boyutu; yenilikleri takip etme, yaratıcılık, kültürlü ve öğrenmeye meraklı olma, geniş düşünceli olma gibi entelektüel özellikleri bünyesinde toplamaktadır. Bu açıdan öğretmenlere yüksek lisans, doktora yapmaları konusunda Milli Eğitim Bakanlığı daha fazla destek sağlamalı, proje geliştirme, seminer, sempozyumlara katılmaları teşvik edilmelidir.

Öğretmenlik mesleği, diğer mesleklere göre özel yetiştirme isteyen bir meslektir. Öğretmen yetiştiren fakülteler, üniversite sınavından yeter puan alan

öğrencilerden başvuruda bulunanlara mülakat yapmak ya da kişilik testleri uygulamak suretiyle seçimini yapabilir. Böylece mesleğin gerektirdiği niteliklere uygun kişilerin öğretmen olması sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Bakioğlu, A. (2009) *Çağdaş sınıf yönetimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Basım, H. N., Çetin, F. ve Tabak, A. (2009). "Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Kişilerarası Çatışma Çözme Yaklaşımlarıyla İlişkisi." *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(63): 20–34.
- Baymur, F. (1994). *Genel psikoloji*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Benet-Martinez, V. & John, O. P. (1998). "Los Cinco Grandes Across Cultures and Ethnic Groups: Multitrait Multimethod Analyses of the Big Five in Spanish and English." *American Psychological Association*, 75(3): 729–750.
- Burger, J.M. (2006). *Kişilik: Psikoloji biliminin insan doğasına dair söyledikleri* (Çev.İ. D. Erguvan Sarıoğlu). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Çelikten, M. Şanal, M. ve Yeni, Y. (2005). "Öğretmenlik Mesleği ve Özellikleri." *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(2): 207–237.
- Demirci, S. (2003). *Öğretmenlerde beş faktör kişilik özellikleri ile iş doyumu arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Digman, J. M. (1990). "Personality Structure: Emergence of the Five-Factor Model." *Annual Review of Psychology*, 41: 417–440.
- Erkal, B. (2007). Kişilik kuramları. E. Özkalp (Ed.), *Davranış bilimlerine giriş* (s.239–260). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Eysenck, H. J. ve Wilson, G. (1995). *Kişiliğinizi tanıyın* (Çev. E. Erduran). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- İnanç, B. ve Yerlikaya, E. (2009). *Kişilik kuramları* (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

- John, O. P., Donahue, E. M., ve Kentle, R. L. (1991). *The big five inventory— Versions 4a and 54*. Berkeley, CA: University of California, Berkeley, Institute of Personality and Social Research.
- Kayabaşı, Y. ve Cemaloğlu, N. (2007). "Öğretmenlerin Sınıflarında Kullandıkları Disiplin Modellerinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi." *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2): 149–170.
- Köknel, Ö. (2005). *Kaygıdan mutluluğa kişilik* (17. Baskı). İstanbul: Altın Kitaplar.
- Kulaksızoğlu, A. (1998). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- McCrae, R. R. ve Costa, P. T. (1989). "Reinterpreting the Myers-Briggs Type Indicator from the Perspective of the Five-Factor Model of Personality." *Journal of Personality*, 57(1): 17–40.
- Mete, C. (2006). *İlköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin kişilik özellikleri ile iş tatminleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Morgan, T. C. (1993). *Psikolojiye giriş* (Çev. H. Arıcı, I. Savaşır, O. İmamoğlu, O. Aydın, R. Bayraktar, İ. Dinç vd.). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Moss, S. A., McFarland, J., Ngu, S., ve Kijowska, A. (2006). "Maintaining an Open Mind to Closed Individuals: The Effect of Resource Availability and Leadership Style on the Association Between Openness to Experience and Organizational Commitment." *Journal of Research in Personality*, 41: 259–275.
- NEO PI-R Kişilik Envanteri. (2010). Beş faktör modeli. <http://www.assess.com.tr> adlı web sitesinden 27.12.2010 tarihinde alınmıştır.
- Ordun, G. (2005). "Kişilik Faktörleri ve Satış Temsilcilerinin Performansı Arasındaki İlişkiler Üzerine Bir Çalışma." *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Dergisi*, 16(51): 56–68.
- Pervin, L. A. ve John, O. P. (1997). *Personality: Theory and resarch* (7th ed.). NewYork: John Wiley & Sons.

- Recepoğlu, E., Kılınç, A.Ç., F.Şahin ve Er, E. (2013). "Öğretim Elemanlarının Kişilik Özellikleri ile Örgütsel Bağlılık Düzeyleri Arasındaki İlişki." *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 8/6 Spring 2013, p. 603-617, ANKARA-TURKEY.
- Sayar, K. ve Dinç, M. (2008). *Psikolojiye giriş*. İstanbul: Nesir Matbaacılık.
- Schmitt, D. P., Allik, J., McCrae, R. R. ve Benet-Martinez, V. (2007). "The Geographic Distribution of Big Five Personality Traits: Patterns and Profiles of Human Selfdescription Across 56 Nations." *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 38: 173-212.
- Schmitt, D. P., Realo, A., Voracek, M., ve Allik, J. (2008). "Why Can't A Man Be More Like A Woman? Sex Differences in Big Five Personality Traits Across 55 Cultures." *Journal of Personality and Social Psychology*, 94: 168–182.
- Somer, O., Korkmaz, M. ve Tatar, O. (2004). *Kuramdan uygulamaya beş faktör kişilik modeli ve beş faktör kişilik envanteri (5FKE)*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Somer, O. (1998). "Türkçede Kişilik Özelliği Tanımlayan Sıfatların Yapısı ve Beş Faktör Modeli." *Türk Psikoloji Dergisi*, 13(42): 17–32.
- Sümer, N. ve Sümer, H. C. (2005) *Beş faktör kişilik özellikleri ölçeği* (Yayınlanmamış çalışma).
- TDK. (1988). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Telef, B. B. ve Yazıcı, H. (2009). "Öğretmenlerin Kişilik Özellikleri, Stresle Başa Çıkma Yolları ve Kontrol Algıları Arasındaki İlişkiler." *Milli Eğitim*, 183: 259–271.
- Tuzcuoğlu, S. (2005). Kişilik gelişimi. B. Aydın (Ed.), *Gelişim ve öğrenme* (s.123–156). Ankara: Nobel Yayınları.
- Zel, U. (2007). Yönetimde kişilik ve kişilik teorileri. S. Güney (Ed.), *Yönetim ve organizasyon* (s.491–528). Ankara: Nobel Yayınları.

Zhang, L. (2008). "Düşünce tarzları ve beş büyük kişilik özelliğın tekrar gözden geçirilmesi" (Çev. E. A. Aslan ve E. Akkaya). Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Dergisi, 27: 39–51.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Personality is peculiar characteristics that distinguish a person from the other people. Personality is determined by biological and environmental factors. So, an individual's innate and later acquired properties build his personality. Understanding and analyzing personality traits always have been engaging for researchers. Because individuals' different personal characteristics lead to different reactions to similar situations. If this person is a teacher, his reaction becomes more important. Teachers' behavior in the classroom and positive or negative interactions with students affect students' behavior, interest in the course and success. Sometimes incorrect responses of teachers may lead to emergence of major problems with students. A lot of research has been done and many theories have been developed about personality traits. However, five factor theory and Big Five Inventory developed by Robert McCrae and Paul Costa in the late 1970s and early 1980s were used in this study. According to this theory, personality consists of five dimensions. They are;

- **Openness to Experience-O:** This dimension expresses willingness to do new things and be open to new experiences.
- **Conscientiousness-C:** This dimension includes features such as focusing at work, consistency, responsibility and consideration.
- **Extraversion:** This dimension includes features like being open to the outside world, and being ambitious, enterprising, social, energetic and talkative.

- **Agreeableness-A:** This dimension contains sympathy, trust, cooperation and sacrifice.
- **Neuroticism-N:** This dimension refers to the tendency to experience negative effects such as anxiety, anger, depression, emotional instability and the other cognitive and behavioral symptoms.

Teachers' personality traits affect their professional lives. While maintaining their profession, demonstrating positive behavior is important for business success. Therefore investigated topics in this research are;

What are the personality traits of teachers and are there any significant differences teachers' personality traits and their demographic variables such as gender, age, professional experiences, marital status and branches.

Method

This research is designed in descriptive survey model. The universe of this study consists of public high school teachers (N=24456 persons) working in Istanbul during the 2010-2011 academic year. The study group consists of 407 teachers who are chosen randomly from 22 high schools in Atasehir, Besiktas, Gugoren and Umraniye districts of Istanbul.

"Personal Information Form" to describe demographic variables and "The Big Five Inventory" to evaluate personality traits are used in the study as data collection tools. The Big Five Inventory (BFI), developed by Benet-Martinez and John (1998), tackles in five dimensions as openness to experience, conscientiousness, extraversion, agreeableness and neuroticism of personality traits. This inventory is adapted to Turkish by Sumer and Sumer (2005). The scale of alpha coefficient is ,699 in this study.

Conclusions

According to the results of the study, averages of the scores obtained by teachers are at the following sub-dimensions: highest openness to experience ($\bar{X}=35,37$), lowest emotional stability – neuroticism ($\bar{X}=17,59$). According to the independent variables of teachers personality traits examined;

With regard to the **Gender** variable, while it was seen that female teachers have higher conscientiousness, extraversion, agreeableness compared to male teachers, no significant differences were seen between the female and male teachers in the sub-dimension of openness to experience.

Regarding the **Age** variable, a statistically significant difference was found in the conscientiousness and emotional stability (neuroticism) sub-dimensions of the Five-Factor Inventory. Accordingly, teachers in the “41-50 age group” have higher conscientiousness levels compared to the teachers in the “40 and below age group”. Teachers below 25 years of age have higher neuroticism levels compared to the teachers in the “51 and above age group”; likewise, teachers in the “26-30 age group” have higher neuroticism levels than those in the “41 and above age group”, and teachers in the “31-40 age group” have higher neuroticism levels than those in the “41 and above age group”.

With respect to the **professional experience** variable, a statistically significant difference was found in the conscientiousness and emotional stability (neuroticism) sub-dimensions. Accordingly, teachers with 16 years and above seniority have higher conscientiousness levels compared to teachers with 6-10 years of seniority; likewise, teachers with 6-10 years of seniority have higher neuroticism levels than teachers with 16 years and above seniority. As can be

seen in these results, teachers show higher neuroticism levels in the early years of the profession.

With regard to the **marital status** variable, while single teachers show higher levels of openness to experience than married teachers, married teachers show higher levels of conscientiousness and agreeableness than the single teachers.

With reference to the **branch** variable, a statistically significant difference was found in the sub-dimensions of openness to experience and extraversion. Accordingly, it was seen that the social sciences teachers show higher levels of openness to experience than the science-mathematics and vocational course teachers; the foreign language teachers than the science-mathematics and applied field teachers; and the applied field teachers than the science-mathematics, foreign language and vocational course teachers. On the other hand; no matter what branch of the teachers must develop itself. Likewise; an important factor affecting the success of teacher student interaction is.

In conclusion, personality characteristics of teachers are affected by demographic factors. Because teachers have an important role in shaping the personalities of individuals, teaching profession requires special training compared to other professions. Faculties that educate teachers can select students from those students who submit an application after obtaining sufficient score in the university exam, by conducting interviews or applying personality tests. Thus, it can be ensured that individuals conforming to the qualifications required by the profession become teachers.